

взаємозв'язки між різними сферами життя і творчо підходити до вирішення завдань, які мають практичну та життєву значущість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавриш Н. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят : навч.-метод. посіб. Київ : Шкільний світ, 2006. 119 с.
2. Державний стандарт початкової освіти (2018). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
3. Козловська І. М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи : дидактичні основи : монографія. Львів : Світ, 2009. 302 с.
4. Короткий термінологічний словник з педагогіки / уклад. С.Т. Мельничук. Кіровоград, 2014. 284 с.
5. Лусс Т.В. Формування навичок комунікативно-ігрової діяльності у молодших школярів. Чернівці : Букрек, 2019. 96 с.
6. Полевикова О. Система творчих вправ як засіб розвитку мотивації до вивчення рідної мови у молодших школярів : посібник. Херсон : ХДУ, 2014. 100 с.
7. Чекіна О. Ю. Інтегровані уроки в початковій школі. Харків : Основа; Тріада+, 2017. 124 с.

*Ждан Христина
Науковий керівник – доц. Крупник Іван*

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Вступ. Проблема особливостей розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку є актуальною як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Старший дошкільний вік є важливим етапом у формуванні особистості, коли дитина активно пізнає навколишній світ і вчиться взаємодіяти з іншими, це вік активного розвитку емоційної сфери.

На сьогоднішній день емоційна сфера розглядається як найважливіший аспект у формуванні особистості дошкільника, рівень розвитку якої впливає на загальний розвиток та майбутнє дитини дошкільного віку, на оволодіння нею різноманітними видами діяльності.

Дослідженням емоційної сфери дітей займалися українські психологи та педагоги І. Бех, В. Зеньківський, Н. Карпенко, О. Кононко, В. Котирло, С.Кравчук, О. Кучерова, І. Сікорський, Т. Піроженко, Н. Трофаїла та інші. Емоційну сферу В. Котирло характеризувала як фундамент на якому формується особистість дитини і підкреслювала, що емоційна сфера дитини зв'язує її з навколишнім світом. Т. Піроженко розвиненість емоційної сфери визначає як базову основу для формування ціннісного ставлення та ціннісних орієнтацій дитини і характеризує її особистісну зрілість [1,3].

Мета статті – висвітлити особливості емоційної сфери старших дошкільників.

Виклад основного матеріалу. В сучасному суспільстві зростає увага до проблеми емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку. Це пояснюється дотичністю проблеми емоційного розвитку до вирішення питань пов'язаних з формуванням емоційної сфери, яка має вагомe значення у розвитку особистості старшого дошкільника [4].

У старшому дошкільному віці спостерігається значний прогрес у розвитку емоційної сфери дитини - відбувається формування базових емоційних реакцій, емпатії, саморегуляції, самосвідомості та соціальної адаптації, виникнення провідних мотивів. Розвивається здатність контролювати свої емоції та поведінку, регулювати їх через своє ставлення до явищ та виникнення нових інтересів і дотримуватися соціально-прийнятих норм поведінки. Проте саме в цей період виникають і певні труднощі в емоційному розвитку дітей, що можуть мати негативні наслідки в майбутньому. Тому, як для педагогів, так і для батьків, важливо звертати особливу увагу та здійснювати своєчасний вплив на емоційну сферу дітей [1].

Вікові особливості емоційної сфери старших дошкільників включають кілька ключових аспектів, які характеризують їхній емоційний розвиток на цьому етапі: розпізнавання, вираження та регуляція емоцій, виникнення емпатії та розвиток соціальних навичок, кожний з яких є важливим в емоційному розвитку дитини.

Емоційний світ дитини старшого дошкільного віку виходить на новий рівень: дитина починає випробовувати нові, раніше не знайомі їй емоції, орієнтується в основних емоціях і почуттях, назвах та особливостях проявів основних емоцій, розуміє різницю між емоційними станами, не тільки впізнає, а й розрізняє свої емоції та емоції інших за їх зовнішнім проявом.

Старші дошкільники розуміють основні емоції - радість, інтерес, повага, любов, сум, страх, гнів та ін.), вміють виражати співчуття та завдяки взаємодії з батьками, вихователями та однолітками набувають емоційного досвіду. Діти стають більш усвідомленими у вираженні своїх емоцій і вміють передавати свої емоції та почуття, висловлюють свої переживання поглядом, жестами, мімікою, посмішкою, позою, рухами, інтонацією голосу [2; 4].

У старших дошкільників збагачується мова емоцій, що обумовлено активізацією словника емоційного лексику та освоєнням словесних позначень емоцій, що дозволяє дітям з допомогою слів пояснити свій стан, причину тієї чи іншої емоції, настрою, поведінки і розпізнавати емоції інших людей за їх мовою. Діти розуміють зміст слів, що позначають емоції, відтінки настроїв, переживання та співставлення їх із певним станом людини чи казкового героя. До кінця старшого дошкільного віку діти володіють навичками виражати емоції вербальними і невербальними засобами [6].

У старшому дошкільному віці починає активно розвиватися здатність до емоційної регуляції, що виявляється в умінні керувати своїми емоціями, стримувати негативні емоційні реакції, адекватно реагувати на різні ситуації, у розумінні наслідків проявів своїх емоцій і поведінки. Вони починають розуміти, що їхні емоції можуть впливати на інших, і вчать враховувати це у своїй поведінці. Це сприяє кращій адаптації в групі однолітків та підготовці до шкільного життя [5].

Важливим в емоційному розвитку старшого дошкільника стає внутрішнє переживання про те, як дорослі, особливо батьки, зреагують на його вчинки та поведінку. Діти розуміють свої переживання та переживання інших людей, здатні співчувати, турбуватися про близьких людей, в них появляються такі особистісні риси як відповідальність, чуйність, взаємодопомога [4].

Ключовим аспектом в емоційному розвитку старших дошкільників є зростання емпатії та соціальної чутливості. Діти починають краще усвідомлювати, що інші люди можуть мати почуття, відмінні від їхніх власних, виявляють вміння співпереживати. Вони можуть уявити себе на місці іншої людини і спробувати зрозуміти, що вона відчуває в певній ситуації. В них виникає усвідомлення, що інші діти теж мають почуття і потреби, і це спонукає їх шукати компроміси або вибачатися, якщо вони завдали комусь болю. Це помітно в іграх та взаємодії з однолітками, коли діти починають виражати співчуття, підтримку або навіть намагатися допомогти, коли бачать, що хтось засмучений або стурбований.

У цьому віці виникають соціальні навички, які проявляються у формуванні дружніх стосунків, в умінні співпрацювати та вирішувати конфлікти, робити компліменти, щоб сприяти зміні негативного настрою, в емоційному реагуванні на участь в різних видах діяльності. Діти намагаються бути хорошими друзями, що проявляється в готовності ділитися, допомагати, підтримувати і ставитися з розумінням до емоцій інших дітей.

Найбільш характерною рисою дітей старшого дошкільного віку є вразливість та емоційна чутливість. Саме тому діти так бурхливо та швидко реагують на все, що їх стосується, та викликає яскравий емоційний відгук. У дітей появляється здатність керувати афектами, тобто розвивається довільність поведінки, що є головним напрямком у розвитку емоційної сфери [1; 6].

Таким чином, емоційна сфера є важливою складовою загального розвитку старших дошкільників, має вирішальне значення для психічного та соціального розвитку, оскільки впливає на їх взаємодію з оточуючими та здатність до навчання.

Висновки. Особливості емоційної сфери дитини старшого дошкільного віку проявляються у зростанні здатності організму до саморегуляції емоційних станів, накопиченні вербальних та невербальних проявів емоцій, в умінні реагувати на емоції інших, у збагаченні емоційного досвіду та словника, появі нових соціальних емоцій, у вмінні розрізняти та диференціювати емоційні стани інших людей. І ніяке спілкування, взаємодія не буде ефективним, якщо дошкільники, не розумітимуть емоційний стан іншого та не вмітимуть керувати своїми емоціями. Розвинута емоційна сфера дитини є показником її благополуччя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Емоційний розвиток дошкільників - актуальний запит дитинства. Педрада – портал освітян України. – Режим доступу: <https://oplatforma.com.ua/article/28-emotsyniy-rozvitok-doshklnikv-aktualniy-zapit-ditinstva>» (дата звернення: 20.09.24).
2. Крупник І.Р., Борщова Т.О. Дитячі страхи: особливості прояву у дітей з неповних родин. Інсайт: психологічні виміри суспільства: наук. журн. Херсон, 2019. Вип. 2. С.58 -63

3. Піроженко Т. Особистість дитини. Впроваджуємо оновлений Базовий компонент дошкільної освіти / Т. Піроженко. – Дошкільне виховання. – 2021. - №8. – С.3-6.
4. Сіренко Т.В. Дослідження емоційної сфери дітей дошкільного віку. – Режим доступу: <http://ekhsuir.kspu.edu> › ha... дата звернення: 23.09.2024)
5. Терещенко Л.А., Карабаєва І.І. Психологічні особливості емоційної сфери дітей дошкільного віку. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, Том 10. Випуск 33. 2019. С.214-234.
6. Трофаїла Н. Д. Розвиток емоційної сфери дітей: сутність та специфіка: навч.-метод. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини; уклад. : Н. Д. Трофаїла – Умань : ВПЦ «Візаві», 2021. 135 с.

*Цитулець Діана
Науковий керівник – проф. Радчук Галина*

СТАНОВЛЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ

Вступ. На сьогодні психологічна наука стрімко розвивається. Об'єктами дослідження науковців стають як нові проблеми сьогодення, так і теми, які досліджувалися десятиліттями, проте не втрачають своєї актуальності. Однією із таких фундаментальних психологічних проблем постає проблема дослідження емоційного інтелекту. У сьогоденні вона є актуальною, адже життя кожної людини наповнене емоціями, які допомагають їй керувати своїми діями, поведінкою, за допомогою емоцій людина долає комунікативні бар'єри спілкування. Емоційний інтелект включає в себе розуміння власних емоцій та емоцій інших людей. Результати досліджень науковців показують, що за допомогою емоційного інтелекту та рівнем його розвитку можна передбачити поведінку людини в певних життєвих обставинах.

Проблемі емоційного інтелекту виділили свій час безліч дослідників, зокрема: Г. Гарднер, Д. Гоулман, В. Зарицька, Дж. Меср, О. Приймаченко, К. Саарні, П. Селовей, М. Шпак, Г. Юсупова та ін. Науковці підкреслюють важливість розвитку емоційного інтелекту, тому що за його допомогою можливе успішне особистісне та професійне зростання особистості.

Метою дослідження є проаналізувати науково-педагогічну літературу і провести дослідження особливостей емоційного інтелекту у старших підлітків.

Виклад основного матеріалу. Визначень поняття емоційний інтелект є безліч, опираючись на різні підходи до його структури. Проте, найбільш вживаним вважається таке визначення емоційного інтелекту, яке трактується як сукупність ментальних здібностей, за допомогою яких людина усвідомлює та розуміє свої емоції та емоції оточуючих. Термін «емоційний інтелект» у сучасній психологічній науці є відносно новим і багато науковців визначають його по-різному [2].

Поняття «емоційний інтелект» вперше використали у своїх наукових працях такі дослідники як Г. Гарднер, Д. Гоулман та Б. Лейнер. Термін «емоційний інтелект» застосовували такі зарубіжні науковці як: Дж. Майер та П. Селовей. Вони дійшли висновку, що емоційний інтелект – це ступінь розвитку особистісних якостей, у структуру яких входять самоконтроль та самосвідомість. Також до особистісних якостей людини відноситься здатність співпереживати іншим, співпрацювати з людьми та будувати взаєморозуміння з іншими. Ще важливим компонентом особистісних якостей людини є її мотивація [2].

Іншими словами ЕІ пояснюють як розумність і припускають, що даний феномен правомірно відносити до когнітивної сфери особистості. Він являє собою зовнішнє і внутрішнє як компоненти психічного, де інтелектуальна складова емоційного інтелекту розглядається як внутрішнє, а емоційна – як зовнішнє. Вчені виокремили одну з найважливіших функцій інтелекту – адаптивну, і зазначають, що при наявності високого рівня емоційного інтелекту переважає активність в житті людини [1].

М. Шпак, яка займається вивченням емоційного інтелекту зазначає, що оскільки емоційний інтелект розвивається у діяльності, тобто, коли людина комунікує з іншими людьми і взаємодіє з ними, то він не може розглядатися окремо від категорії «діяльність». Іншими словами, емоційний інтелект - це рівень вашої здатності спілкуватися, розпізнавати власні емоції та розуміти емоції та почуття оточуючих. ЕІ також є взаємодією емоційних, поведінкових, мотиваційних та когнітивних характеристик індивіда з метою усвідомлення